

מכותל הישיבה

עלון תורני חודשי מבית מדרשם של תלמידי ישיבת הכותל

פרשת וישב	כניסת השבת 16:00	יציאת השבת 17:15	גיליון 14	כסלו ה'תשע"ח	העלון מוקדש לעילוי נשמת גוטה יקוט בת אי"ה (חזון)	העלון מוקדש לעילוי נשמת שמואל בן אריה לייב
-----------	------------------	------------------	-----------	--------------	--	--

ברכות (אויפ'אליס) ♥

אין להמעיס בערך של מעט אור נתן קוטלר / מלמד בתכנית בני חו"ל • מאמר פתיחה

מדוע כבתה אין זקוק לה?

שאלה: אם אדם הכין שמן בשיעור שיספיק להדליקה של לפחות חצי שעה. אך מספר רגעים לאחר שהדליק נר חנוכה, הנר נכבה, האם חייב להדליק שנית?

תשובה: בגמרא בשבת מופיעות מספר שיטות בשאלה האם "כבתה זקוק לה"? כלומר אם נר חנוכה נכבה, האם זקוק [=צריך] להדליק שנית? בסופו של דבר הגמרא מביאה את השיטה של רב "כבתה אין זקוק לה". וכך הרמב"ם פוסק להלכה "הדליקה וכבתה אינו זקוק להדליקה פעם אחרת" (הל' מגילה וחנוכה ד, ה).

אך יש להקשות, אם כל הרעיון של הדלקת נר חנוכה הוא 'פרסומי ניסא' (ראה: שבת כג, ב; משנ"ב רצו, כו), מדוע אם "כבתה אין זקוק לה"? הרי איך יפרסמו את הנס אם לא בנר שיישאר דלוק במשך זמן סביר?!

כל אור הוא משמעותי

מעשה שהיה בנר החמישי של חנוכה. עשרות חסידים הצטופפו בבית המדרש הקטן של חסידות טאלנה בשכונת בית וגן בירושלים. רבי יוחנן טברסקי, האדמו"ר מטולנא הדליק את נרות החנוכה בחנוכה מוכספת. החסידים שרו בדביקות 'הנרות הללו'. אך לפתע, חסיד צעיר שניסה להתבונן מקרוב ברבי, איבד את שיווי משקלו ונתקל בחנוכה המוכספת. החנוכה התרסקה ארצה, השמן המהודר נשפך והפתילות עפו לכל כיוון. בבת אחת השירה של החסידים נפסקה. אך היה אדם אחד שהמשיך לשיר – הרבי מטולנא. הרבי לקח את הצעיר בידו והתחיל לרקוד עמו "הדליקה עושה מצוה, כבתה אין זקוק לה" הוא שר. "אין סיבה לדאוג המצוה כבר נעשתה" הרבי הרגיע את הצעיר.

הרבי מטולנא לימד אותנו שההדלקה עצמה היא המצוה. ברגע שהדלקנו את החנוכה, כבר הוספנו אור וקדושה בעולם. ולכן, אפילו אם הנרות נכבו, אין זה משנה את העובדה שהאור כבר הושר בעולם. "כי בכחה של הקדושה הוא להשפיע הרבה על הסביבה, בבחינת מעט מן האור דוחה הרבה מן החושך" (מעייני השלוח לז).

עכשיו אנו מבינים את התשובה לשאלה שפתחנו בה: אפילו אם הדלקנו נרות חנוכה והם נכבו, האור שהדלקנו השאיר רושם על העולם. כל אור הוא משמעותי ואפילו אם הוא רק האיר לרגע אחד בלבד.

האור הגנוז והערך של שעת לימוד תורה

בתחילת פרשת בראשית נאמר שביום ראשון אלוקים ברא את האור "וַיֵּאמֶר אֱלֹקִים יְהי אוֹר וַיְהי אוֹר" (בראשית א, ג). אך חז"ל שואלים מה היה טיבו של אור זה? הרי המאורות נבראו רק ביום הרביעי (שם יט)!

רבי אליעזר מלמד אותנו שזהו האור הגנוז "אור שברא הקדוש ברוך הוא ביום ראשון – אדם צופה בו מסוף העולם ועד סופו, כיון שנסתכל הקדוש ברוך הוא בדור המבול ובדור הפלגה וראה שמעשיהם מקולקלים – עמד וגנזו מהן... ולמי גנזו – לצדיקים לעתיד לבא" (חגיגה יב, א). השאלה היא אם אלוקים ידע שיהיו רשעים בעולם שבגללם יצטרך לגנוז את האור, מדוע ברא את האור הגנוז? מלכתחילה?

התשובה היא שעצם זה ש'האור הגנוז' היה קיים בעולם זמן קצר, העולם אינו יכול להיות אותו עולם. ה'אור הגנוז' השאיר רושם על העולם והאיר אותו.

והיכן נגזר ה'אור הגנוז'?

חז"ל מלמדים אותנו שהאור נגזר בתורה וכל מי שלומד את התורה מקבל מה'אור הגנוז'. "ובכל מקום שעוסקים בתורה בלילה יוצא חוט אחד מאור ההוא הגנוז, ומשך על אלו שעוסקים בתורה" (זוהר ח"ב קמט, א).

ומה הכוונה שמי שלומד תורה זוכה למעט מן ה'אור הגנוז'?

לפעמים אנו שואלים את עצמנו 'מה הערך ללמוד תורה לחמש דקות?' אך חז"ל מלמדים אותנו שכל רגע של לימוד תורה הוא משמעותי ואין לשער את ההשפעה של רגע של לימוד תורה על נפש האדם ועל העולם. ולכן "לעולם אל ימנע אדם עצמו מבית המדרש אפילו שעה אחת" (ביצה כד, ב).

עכשיו אנו מבינים מדוע מי שלומד תורה זוכה ל'אור הגנוז': כשם שהאור הגנוז נברא למרות שהוא היה עתיד להיגנז, אך בכל זאת אלוקים לא נמנע מלברוא אותו, כך יש ערך לכל שעה של לימוד תורה ולכן אין להימנע מללמוד תורה אפילו לזמן מועט. כל אור הוא משמעותי.

עריכה זיו ששון ארי
גרפיקה נח גליק

לתגובות, הערות, הארות
ושליחת מאמרים
rziv111@gmail.com

נר לרגלי ר' אלון אלהרר • אלון חודשי

הנר מבטא את החיבור בין הגשמי לרוחני. במשלים רבים (ראה תניא פרק לה) מובא משל אור הנר כחיבור בין הגשמי לבין הרוחני. כהשריית המציאות הרוחנית בתוך המציאות הגשמית. כהבנת הערך של הגשמי בתור אמצעי לגילוי (כלי) ולא כמטרה. א"כ מה החיבור של הנר והרגל?

ההתקדמות בחיים תמיד נמדדת לפי אבן הבוחן עד כמה הצלחתי לחבר יותר בין ההפכים שבתוכי ולגלות את המציאות המאוחדת. ההפכים הגדולים ביותר אצל האדם הם הגשמי והרוחני, את נר חנוכה אפשר להדליק רק כאשר יש רגליים בשוק, רק כאשר אני מבין שהשוק, העולמות הנפרדים, רשות הרבים, הוא לא יישות לעצמו, הוא לא מטרה עצמאית אלא הוא נרתם להיות חלק מהמהלך הכללי, שיש מימד פנימי לרובד החיים של 'השוק'. האור של הנר הוא בשורתו, הבשורה של חיבור עולם הרוח בתוך העולם הזה.

בחנוכה אנחנו עוסקים במימד ההוד, היופי, החיבור אל העולם. בנגיעת שרו של עשיו בכף ירך שמאל של יעקב הוא בעצם נוגע ומקלקל בקישור בין היופי לבין הקדושה. הפעולה המשלימה של חנוכה, לאותה נגיעה וקלקול, היא בכך שעם ישראל מהדר בהידור הגדול ביותר במצוות החנוכה. ההידור במצווה משמעותו עשיית התוספת. המציאות כולה היא תוספת אל הקדושה. עיקר העולם זה ציווי ה' והדברים שנועדו לכך בצורה ישרה וברורה. כל שאר הדברים הם תוספת אל הקדושה. הם לא העיקר. הידור מצווה מרמז בעצמו, על לקיחת בחינת התוספת של המציאות אל תוך תחום הקדושה, (וכן הוא העניין של תוספת שבת). עניין החנוכה הוא לקיחת תוספת החיים-הצד היפה של החיים, ויציקת הקודש בתוכו, להכניסו בתוך תחום הקדושה.

כאשר יעקב עובר בפעם השנייה את מעבר יבק הוא בעצם משלים את מדרגת הדרך- שהיא בגימטריא פעמיים יב"ק. יב"ק שהוא שילוב שם ה' עם שם אלוקים גימטריא 'הטבע'. חיבור של הקדושה עם הטבע. ושם שרו של עשיו רוצה להיכנס, 'אשר קרך בדרך'.

ע"י מצוות נר החנוכה אנחנו מראים שאפשר לחבר הפכים ולצלוח את הדרך, ברגליים. שבת שלום!

"מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק" – וצריך להבין, למה נקטה הגמרא לשון 'רגל', הרי הקפידא היא באנשים, והיה צריך להגיד 'עד שיכלו אנשים מהשוק'. אלא כנראה שיש משמעות ברגל ביחס אל הנר, ובמיוחד אל נר חנוכה. ננסה לברר מהו אותו הקשר.

את חנוכה ואת הנר אנחנו מוצאים כמה פעמים עם עניין הרגל. כמו למשל "נר לרגלי דברך" – חיבור הנר והרגל. וכן מקום קביעת נר חנוכה נקבע בצידה השני של המזוזה, שמקומה נקבע על פי הדרשה "ביתך" דרך ביאתך וכי עקר אינשי רגליה עקר רגל ימין ברישא.

כדי להבין את השייכות של הרגל לעניין החנוכה יש לחזור לסיפורו של יעקב בחציית מעבר יבק שמהווה שורש לעניין החנוכה. יעקב חוזר אל מעבר יבק בשביל פכים קטנים שהשאיר בעבר השני. האסוציאציה הראשונית של פכים כבר לוקחת אותנו לחנוכה. בעבר השני של מעבר יבק הוא פוגש את שרו של עשיו שנוגע לו בכף ירך שמאל. נגיעתו של שרו של עשיו בכף ירכו של יעקב הותירה רושם הסתורי במציאות כולה. יעקב כבר מתחילתו נקרא על שם הרגל-העקב.

כל חייו של יעקב מקושרים אל הרגליים. כאשר הוא נולד הוא אוחז בעקב אחיו. כאשר הוא מוצא את זיווגו "וישא יעקב את רגליו", במאבק עם שרו של עשיו הוא נפגע בכף רגלו, וכאשר הוא מת הוא אוסף את רגליו אל המטה.

הרגליים מבטאות את התהליכיות של העולם הזה. כאשר יעקב מת הוא אוסף את רגליו, פעולה שמבטאת את המעבר אל עולם הבא. האדם קרוי מהלך, והמלאך רגלו רגל ישרה, הוא עומד, סטאטי. ההליכה נעשית דווקא בשתי הרגליים, העולם שלנו בנוי מכוונות מנוגדים ורק במפגש של שני כוחות מנוגדים נוצרת מציאות שלמה, מציאות של התקדמות והליכה. מה שאין כן במלאכים, 'וכי יצר הרע יש בכם'. ואין מלאך עושה שתי שליחויות מנוגדות.

הדלקת הנר נעשית כאשר יש רגל בשוק. השוק מבטא את החיים המסחריים, את המשא ומתן של האדם, את רובד קיומו הבסיסי. כאשר יש רגל בשוק, משמעות הדבר היא שהאדם יודע לקחת את כל חייו, את עסקיו וממונו, את 'דמו', ולהוביל אותם כחלק מתהליך כללי, ההבנה שיש במציאות מגמה של התקדמות אל הטוב. רק אז אפשר להדליק נר חנוכה.

מצות ישוב הארץ אצל האבות אילן פימה / שיעור ב' • צו השעה מתוך הפרשה

כדי לענות על שאלה זו, יש להתבונן במקרים שבהם האבות נצטוו לעלות ארצה.

- בתחילת פרשת לך לך אברהם נצטווה מאת הקב"ה: "לך לך מארצך וממולדתך אל הארץ אשר אראך." (שם יב, א)
- אברהם נולד בגולה, והקב"ה הטיל עליו לעזוב את כל תרבותו וחיי, כדי לעלות ארצה.
- יצחק אבינו נולד בארץ. בניגוד לאביו, הוא נדרש להישאר בארץ. הקב"ה ציווהו: "גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך" (שם כו, ג)

"וישב יעקב בארץ מגורי אביו, בארץ כנען. אלה תלדות יעקב, יוסף וכו'." (בראשית לז, א-ב)

פרשתנו מתחילה בסיום תהליך עליית האבות, כאשר יעקב ומשפחתו התיישבו באדמת הקודש.

בפסוק הראשון ישנו סדר עדיפויות לגבי הגדרת הארץ: היא קודם כל ארץ האבות ואח"כ ארץ כנען. הסיבה היא פשוטה, יעקב עלה בעקבות הבנה עמוקה אודות חיבורו עם הארץ ועם המציאות הפנימית הקדושה שלה. הוא המשיך את אבותיו בייצוג האלוקות. השלמת משימה זו הייתה עיקר עלייתו.

מה ניתן ללמוד מתוך תהליך עליית האבות על מצות ישוב הארץ?

בארץ אבותיו. וכן, דמות אברהם מסמלת את האנשים שנולדו וגדלו מחוץ לארץ ישראל, עליהם מוטל חיוב לעלות ארצה. יצחק, מסמל את ילידי הארץ, שתפקידם וחובתם להישאר בארץ ישראל ולפעול בה. יעקב מסמל את האנשים שירדו לחוץ לארץ על פי היתר, החייבים לבסוף לחזור לארץ.

לסיכום, אנו למדים מתהליך עליית האבות את חשיבותה של מצוות ישוב הארץ.

הפסוק הראשון בפרשה מהווה את סגירת התהליך של עליית האבות. פסוק זה מראה את חשיבות מצוות ישוב הארץ, תוך הבנת תפקידו בארץ זו. הפסוק השני מסביר שהכווץ שיעזור לנו להשיב את הבנים לגבולם הוא כוחו של יוסף. בעניין ישוב הארץ ובניין האומה משיח בן יוסף נחשב לעיקר תולדות יעקב: "אלה תלדות יעקב, יוסף". **שבת שלום!**

המשמעות של 'גור בארץ' היא לחיות כגורם משמעותי בחברה - לפעול ברוחניות וגם בגשמיות.

- יעקב אבינו עזב את הארץ על פי ההיתרים: לשאת אישה, להתפרנס ולגלות. לשאת אישה - כך צוותה אותו רבקה אמו, להתחתן עם בנות לבן. להתפרנס - יעקב ברח כעני ויצא מלבן עשיר מאוד. גלות - יצחק ביקש מיעקב לברוח מפני עשו אחיו.

לאחר שיעקב סיים את תקופת העבודה אצל לבן, ה' אמר לו: **"שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך"** (בראשית לא, ג). למרות שהותר לו לרדת מן הארץ, הוא נדרש לחזור אליה.

האבות בנו את האומה הישראלית, וכל אחד מהם נדרש, בלשון שונה, לעלות ארצה: 'לך', 'גור' ו'שוב'. הישנות הציווי בגרסאותיו השונות של פעמים, מראה שישנה חזקה שעם ישאל אמור לחיות

מהי מהותם של חיי הנישואין? חננאל זגורי / שיעור ה' • עיון במסכת הנלמדת

וכאן רואים שאין צורך בדעת האב. אולם רוב הפרשנים לא הבינו כך ברמב"ם, אלא סברו שצריך דעת גם בנישואין. החלקת מחוקק⁴ (אה"ע סי' נו ס"ק ו) כתב שצריך לגרוס אחרת. במקום הגרסה המופיעה בפנינו "ואם רצה", צריך לגרוס "ואם רצו", שע"פ גרסה זו צריך את דעת שניהם. הגר"א בביאורו (שם, ס"ק ז) השאיר את הנוסח המקורי על מקומו, אך סבר שהכוונה במילה רצה זה שהאב ירצה שהרי האב הוא הנושא במשפט וממילא הפועל רצה מתייחס אליו.

ביטוי נוסף לשאלת הצורך בדעת האשה ניתן למצוא בדברי המרדכי מסכת קידושין (סי' תקטז). המרדכי דן במציאות של קטנה שאביה קידשה מדעתו ואחר זמן נפטר האב, האם הארוס יכול לשאת אותה עוד בקטנותה שהרי אין לה דעה ואין כאן דעת האב? ר"ת סבר שכן, למרות שאין כאן דעת הקטנה וגם לא דעת האב שעומדת במקום דעת האשה. האחרונים נחלקו בביאור דעתו, האור שמח (פ"י מהל' אישות ה"ה) הסביר שחלות הנישואין במצב זה היא מדרבנן מכוח התקנה של חכמים שמותר לשאת יתומות קטנות למרות שאין בהם דעת. אולם נראה מרוב האחרונים⁵ שגם למרדכי הנישואין בכה"ג הם מדאורייתא, שהרי לא הזכירו שהם מדרבנן, וממילא מובן שזה דא'ו. נראה לומר שהמרדכי סובר שזה מדא'ו שהרי המרדכי קאי על הסוגיה בקידושין (סה"ב) בה הגמרא דיברה על מציאות של חלות נישואין מדאורייתא של קטנה שנישאת ללא דעת אביה.

מדברים אלו עולה, שבעוד שבענייני קידושין נדרשת הסכמת האשה, בענייני נישואין יתכנו מצבים שבהם הבעל יכול לשאת אישה אף שלא מדעתה.

האם צריך עדים בנישואין?

כאשר אנו מדברים על צורך בעדות יש להבחין בין שני סוגים של עדים - עדי בירור ועדי קיום. עדי בירור תפקידם כשם, לברר מה היה במקום פלוני בזמן פלוני. לעומתם עדי קיום תפקידם ליצור הגדרת מציאות משפטית. הדוגמא השכיחה למציאות של עדי בירור

קולמוסים רבים נשתברו בניסיון להגדיר מהו פשר החיבור בין שני בני זוג עד כדי הפיכה ל"בשר אחד". חכמי אומות העולם נטו לומר שמטרת הנישואין היא הקשר הגופני בין איש לאישה, היו אף שהפליגו ואמרו שקשר גופני זה הוא מהות החיים בכללותם (רעים אהובים, הרב אבינר, 59). לעומתם, מצינו להבדיל ביהדות גישות שדיברו על השלמה של שני הפכים או בכיוון ההפוך על מיוזג של שתי ישויות דומות (רעים אהובים, הרב אבינר, 100-101). יש אפילו שהפליגו לדבר על קשרי נשמות מעולם האמת שמוצאים ביטוי בעולם הזה ע"י מוסד הנישואין (ע"י סוטה ב,א).

אולם, במאמר זה ננסה ע"פ עיון במסכת כתובות, לעמוד על ההבחנה ברמת הקניין בין קידושין לנישואין, ומתוך כך לקבל זווית מבט נוספת על שאלה זו.

האם מותר לשאת אישה שלא מדעתה?

מסכת כתובות פותחת במילים "בתולה נשאת ליום הרביעי" (ב,ב) ניסוח זה מדגיש את הצד של האשה במעמד הנישואין. תוס' במקום (ד"ה נשאת) מקשה שלכאורה היה יותר נכון לנסח את המשנה בצורה שמדגישה את מבצע הפעולה, האיש, ולכתוב "נשאת את הבתולה". תוס' בתירוץ השני אומר שאם הניסוח היה בצורה כזו שמדגישה את מבצע הפעולה האיש, היינו יכולים לחשוב שאדם יכול לקדש אישה בעל כורחה, דבר שעל פניו נוגד את הבנתנו הראשונית למוסריות האדם כלפי אשתו. דבריו של תוס' פותחים פתח לדיון בשאלה כללית האם צריך את דעת האשה בנישואין כמו בקידושין?

הרמב"ם (פ"י מהל' אישות הט"ז) כתב: "המאיר בתו קטנה ותבעה הבעל לנישואין בין היא בין אביה יכולין לעכב שלא תנשא עד שתגדיל ותעשה נערה ואם רצה לכנסה כונס...". הכוונה הפשוטה בדברי הרמב"ם היא שבשלב הקידושין צריך את הסכמת האב אך בשעת הנישואין אם היא קטנה יכול הארוס לכנסה ללא התחשבות בדעת אביה³. משמעות הדברים היא שאפשר לכנס אישה אף שלא מדעתה, שהרי לקטנה אין דעת, ועל כן דעת האב משמשת כדעתה,

¹ למעשה ניתן לומר שזו התפיסה היוונית ועל כך היה המאבק בחנוכה, שהיוונים לא הצליחו להבין כיצד אנחנו מכניסים קדושה בקשר בין איש ואישה - 'מקדש' עמו ישראל ע"י חופה וקידושין, הם ראו בקשר הזה רק עניין של תועלת גופנית ותו לא, ולכן הם רצו להילחם בקדושה של ישראל ולפיכך ציוו ש'בתולה הנשאת תיבעל להגמון תחילה' (כתובות ג,ג), שכידוע הגזירה הזו הייתה בזמן היוונים (ע"י שבת כג,א רש"י ד"ה 'היו באותו הנס'). הערת העורך.

² מאמר זה מבוסס על שיעור ששמעתי מפי הרב ראובן טרגין שליט"א, תודתי נתונה גם לרב יהושע טשרנפסקי שליט"א על הערותיו המועילות.

³ ע"י בהוצאת רמב"ם לעם, שכן פירש.

⁴ הח"מ והגר"א התייחסו לדברי השו"ע, ומכיוון שהשו"ע ציטט את הרמב"ם דבריהם נכונים גם לרמב"ם.

⁵ כן משמע בח"מ (לי ס"ק כה'), בב"ש (שם, ס"ק כז') ובגר"א (שם, ס"ק לח').

המתאים לרוח התקופה. הרב סולובייצ'יק (בסוד היחד והיחיד, 217-214) הסביר שההבדל בין נישואין לקידושין זה שתי בחינות שונות שיש בקשר בין האיש לאישה. הקידושין מבטאים את מחויבות הקשר שבין האיש והאישה, מרגע הקידושין הארוסה אסורה על כל העולם והארוס עובד במשך שנה כדי להשיג כיסוי לכל התחייבויותיו לאשתו לעתיד. על כן ברור שבקידושין שהם ראשית יצירת המחויבות, יהיה צורך ברמת קניין גבוהה שתחיל משפטית את ההתחייבויות הללו. רק לאחר שנוצרה המחויבות בין האיש לאישה אפשר להתקדם ליצירת קשר ביניהם שמתבטא בין היתר בקשר הגופני בין האיש לאישה שמותר רק משעת הנישואין. מי שעוד הדגיש את המחויבות בין האיש לאישה כיסוד הקשר הזוגי היה מנחם מנדל (עולת ראי"ה, חלק א' עמ' לה) בפירושו על הפסוק "וארשתך לי לעולם". שם הרב מסביר שהקשר בין בני זוג בדומה לקשר בינינו לרבש"ע הוא קודם כל קשר של מחויבות, לא תלוי ברווח או בהנאה שנוצרת מהקשר, אלא עצם מהות הקשר היא העיקר, ולכן כל בוקר אנו חוזרים ומדגישים זאת במילים "וארשתך לי לעולם".

נמצאנו למדים שעיקר הקשר בין האיש לאישה הוא הצד המחייב ביניהם, ומכאן נלמד לחיים בכלל – אם אדם רוצה להצליח בחיים הוא צריך לקחת אחריות, להיכנס למחויבות. ניתן לשער שגדולי עולם אלו ראו בעיני רוחם את הקושי של דורנו לקחת אחריות ולהיכנס למחויבות, מחויבות כלפי ריבוננו של עולם, מחויבות כלפי בת הזוג, מחויבות כלפי דור ההמשך ומחויבות כלפי עצמנו, ולכן ראו צורך להדגיש זאת בפירושם. אדם המונע מתחושת מחויבות חי את חייו בצורה אידיאלית יותר, וממילא הדבר משתקף גם בחיי הנישואין שלו.

רבי יוסף קארו

לירון בנימינוב / שיעור ד' • פינת גדולי ישראל

כאמור, השו"ע מבוסס על פסקי הרי"ף, הרמב"ם והרא"ש, כלומר שיש כאן רוב של פוסקים ספרדים (רי"ף ורמב"ם) על פני הפוסק האשכנזי (רא"ש), ועל כן הוא מותאם יותר לפסיקה בקרב קהילות תושבי צפון אפריקה ומגורשי ספרד. עוד בחיי רבי יוסף קארו הופצו חלקי ה"שולחן ערוך" עם "מפת השולחן", דהיינו הערות והתאמות של הספר למנהגי ופסיקות יהדות אשכנז שנכתבו בידי הרמ"א – רבי משה איסרליש. על הספר נכתבו פירושים רבים מאז יציאתו ועד ימינו אנו. גם בתימן, התקבל הספר שולחן ערוך בידי חלק מהקהילות, לאחר שהופץ עם הערות והתאמות למנהגיהם בידי רבי דוד משרקי מצנעא בחיבור הנקרא שתילי זיתים. בייחוד התקבלה פסיקתו בקהילות שבהן הייתה מקובלת דרך הקבלה בעקבות השפעתו של רבי זכריה אלצ'אהרי וספרו "ציידה לדרך".

בחלק "אורח חיים" נידונים דיני ומנהגי התפילה, ואלו, לעומת שאר הפוסקים, הושפעו מאוד מקבלת האר"י שהופצה בעיקר בידי הרב חיים ויטאל, ואומצו בידי רוב קהילות היהודים בארצות האסלאם ("עדות המזרח" – כלומר יהודי צפון אפריקה ומזרח אסיה) וכן בידי תנועת החסידות.

חיבור חשוב אחר של רבי יוסף קארו הוא "כסף משנה" על "היד החזקה" של הרמב"ם. הוא עסק גם בשאלות ותשובות שנשלחו אליו מחכמים שחיו בדורו, ואלו נדפסו בספר השו"ת "אבקת רוכל". בין השואלים היו רבי משה אלשיך ורבי שלמה אלקבץ. מודפסת בספר גם שאלה המיוחסת לאר"י, אם כי קמו עוררין אם אכן הוא כתבה.

זה עניני ממון, שם העדים לא יוצרים את החיוב הממוני, אלא רק מבררים האם יש חיוב ממוני. על כן, ברור שאם יבוא פלוני ויגיד שהוא לוהו כסף מחברו אע"פ שלא היו עדים, הוא יחויב לשלם כי במקרה כזה הודאת בעל דין כמאה עדים דמי והיא ביררה לנו את המציאות. האחרונים הגדירו שבקידושין העדים הנצרכים הם עדי קיום⁶. אך לגבי העדים הנצרכים בנישואין נחלקו האחרונים, האבני מילואים (סי' לח ס"ק יז) סבר שגם העדים הנצרכים בנישואין הם עדי קיום. לעומתו האבני נזר (סי' שצה') כתב שהעדים הנצרכים בזמן הנישואין הם עדי בירור, ולכן אם שני בני הזוג מודים שהיה נישואין אין צורך בעדים על הנישואין. לפי דבריו יוצא שרמת הקניין בנישואין פחותה מרמת הקניין הנדרשת בקידושין.

הגדרת ההבדל בין קידושין לנישואין

האחרונים עמדו על הגדרת ההבחנה בין קידושין לנישואין. **הקהילות יעקב** (קידושין סי' יט) הסביר שהנישואין הם המשך ישיר של הקידושין, ולכן מספיק שיש את כל התנאים ההכרחיים בקידושין כדוגמת דעת האישה ועדי קיום והם יהיו תקפים גם לנישואין, ולכן נדרשת רמת קניין נמוכה יותר במעשה הנישואין. **האבני נזר** (לעיל) הסביר שכיוון שע"י מעשה הקידושין האישה נאסרת לכל העולם, הגדר של מעשה הקידושין הוא של מעשה חוב שהרי במעשה זה כל העולם חייב לו שאינו יכול לקדש את אשתו. לכן ברור שבקידושין נצרכת רמה גבוהה של קניין, ואילו במעשה הנישואין שמטרתה רק להתיר את הארוסה לארוס נדרשת רמת קניין נמוכה יותר.

מתוך בירור זה, שרמת הקניין בקידושין גבוהה מזו של הנישואין, באו שני ענפי עולם שחיו בדורות האחרונים ונתנו הסבר רוחני

רבי יוסף קארו (1488, הרמ"ח – 24 במרץ 1575, י"ג בניסן ה'של"ה) היה מגדולי הרבנים ופוסקי ישראל בכל הדורות, מחבר השולחן ערוך והבית יוסף, מכונה גם השולחן ערוך, הבית יוסף, מרן והמחבר. נולד בספרד לרב אפרים בן הרב יוסף בן הרב אפרים. בעודו ילד קטן נאלץ לנדוד עם הוריו בעקבות גירוש ספרד, והמשפחה הגיעה לליסבון שבפורטוגל ומשם הגיעה לקושטא. אחר שאביו נפטר הוא גדל בבית דודו שחי בקושטא, רבי יצחק קארו. בגרותו התבסס באדריאנופול. בעיר זו התחתן ובה זכה למעמד רבני חשוב, ובהיותו כבן 34 החל בכתיבת חיבורו על הטור – הבית יוסף.

אחרי שהתאלמן מאשתו הראשונה התחתן בשנית. בין 1523 ל-1536 התגורר בעיר ניקופול בבולגריה ובה הקים את בית הכנסת וישיבת "בית יוסף" ולאחר מכן עלה לארץ ישראל, וקבע את מקומו בצפת. בעיר הגלילית נעשה תלמידו של רבי יעקב בירב, והיה הראשון שהוסמך על ידו כרב עם חידוש הסמיכה.

כעשרים שנה ארך חיבור ה"בית יוסף" שנכתב על הארבעה טורים לרבי יעקב בן הרא"ש ובו ערך ר' יוסף קארו דיונים הלכתיים מעמיקים, בסופם קבע את עמדתו המסכמת. עשר שנים נוספות חלפו עד להוצאת החיבור לאור. שיטת הפסיקה שלו הייתה: הכרעה על פי רוב הדעות בין הרמב"ם, הרי"ף והרא"ש. לקיצור שסיכם את הלכות ה"בית יוסף" קרא: שולחן ערוך, וקיצור זה עתיד היה להיעשות במהלך ההיסטוריה לעיקר.

בחלק מתקופת הכתיבה פרצה בצפת מגפת דבר והוא עבר לביריה. בזקנתו, בהיותו קרוב ל-80, התחתן בשלישית, ובגיל מופלג זה נולד לו בן בשם יהודה. הוא נפטר בצפת קרוב לגיל 87, והאבל על פטירתו הכה גלים בכל רחבי העולם היהודי.

⁶ ראה למשל הרב סולובייצ'יק 'בסוד היחד והיחיד', עמ' 215 הערה 4, שם ביסס זאת מדברי ר' חיים על הרמב"ם.